

POSTANOWIENIE

Dnia 24 października 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Matras (przewodniczący)

SSN Przemysław Kalinowski (sprawozdawca)

SSN Rafał Malarski

Protokolant Danuta Bratkrajc

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Józefa Gemry
w sprawie **R.S.**

w przedmiocie stwierdzenia zatarcia skazania z mocy prawa
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 24 października 2019 r.,

kasacji wniesionej przez Ministra Sprawiedliwości - Prokuratora Generalnego na
niekorzyść

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 20 października 2017 r., sygn. akt IV Kz (...)

utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w K. z dnia 26 lipca 2017
r., sygn. akt II K (...)

**uchyła zaskarżone postanowienie, a także utrzymane nim w
mocy postanowienie Sądu Rejonowego w K. z dnia 26 lipca 2017
r., sygn. akt II K (...).**

UZASADNIENIE

Prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w K. z dnia 22 grudnia 2016 r., sygn. II K (...) R.S. został uznany za winnego tego, że: w okresie od lipca 2013 r. do listopada 2015 r. w K., uporczywie uchylał się od wykonywania ciążącego na nim z mocy ustawy obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie swojej

małoletniej córki M.S., czym naraził ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, tj. czynu z art. 209 § 1 k.k., za który wymierzono mu karę 6 miesięcy ograniczenia wolności, polegającą na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym.

W związku z wejściem w życie w dniu 31 maja 2017 r. ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z dnia 16 maja 2017 r., poz. 952), na mocy której zmieniony został art. 209 k.k. - Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z dnia 26 lipca 2017 r., sygn. II K (...), stwierdził, iż doszło do zatarcia z mocy prawa skazania R. S. za czyn opisany w w/w wyroku Sądu Rejonowego w K..

W uzasadnieniu postanowienia Sąd I instancji wyraził pogląd, że po nowelizacji art. 209 k.k. penalizacji tam przewidzianej nie podlega zachowanie polegające na uchylaniu się od obowiązku alimentacji wynikającego z mocy ustawy. Jednocześnie mając na uwadze, że R. S. został skazany jedynie za uchylanie się od obowiązku opieki ciążącego na nim z mocy ustawy - Sąd doszedł do przekonania, że czyn, za który R.S. został skazany w niniejszej sprawie nie jest już zabroniony pod groźbą kary, a skazanie uległo zatarciu z mocy prawa stosownie do treści art. 4 § 4 k.k.

Rozstrzygnięcie to zostało zaskarżone przez prokuratora na niekorzyść R. S.. W środku odwoławczym skarżący podniósł zarzut obrazy art. 92 k.p.k. przez wydanie postanowienia w przedmiocie zatarcia skazania wyłącznie w oparciu o opis czynu zawarty w sentencji wyroku Sądu Rejonowego w K. z dnia 22 grudnia 2016 r., sygn. IIK (...), a tym samym bez należytego ujawnienia i rozważenia tych fragmentów materiału dowodowego zgromadzonego w toku postępowania w przedmiotowej sprawie, które wskazywały na fakt uchylania się przez skazanego od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości ugodą zawartą przed Sądem Rejonowym w K., Wydział III Rodzinny i Nieletnich w dniu 2 lipca 2013 r., sygn. III RC (...), co doprowadziło do błędnego przyjęcia, iż w związku z nowelizacją art. 209 k.k. z dniem 31 maja 2017 r. doszło do zatarcia z mocy prawa skazania R.S..

Po rozpoznaniu zażalenia Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 19 października 2017 r., sygn. IV Kz (...), utrzymał zaskarżone postanowienie w mocy.

W uzasadnieniu zajętego stanowiska Sąd Okręgowy podkreślił, że o ile przed zmianą ustawy karnej przepis art. 209 k.k. wskazywał dwa źródła obowiązku alimentacyjnego, a mianowicie ustawę i orzeczenie sądowe, to obecnie - penalizuje uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym albo ugodą zawartą przed Sądem lub innym organem, bądź inną umową.

Wskazując na powyższe Sąd Okręgowy stwierdził, że nie jest już zabroniony pod groźbą kary czyn polegający na uchylaniu się od obowiązku alimentacyjnego w sytuacji, gdy obowiązek ten wynika tylko z ustawy. Tym samym, Sąd Odwoławczy zaakceptował pogląd Sądu I instancji uznający, iż w przedmiotowej sprawie doszło do depenalizacji, ponieważ z opisu przypisanego R.S. czynu wyraźnie wynika, że został on uznany za winnego uporczywego uchylania się od wykonania obowiązku opieki ciążącego na nim z mocy ustawy. Jednocześnie Sąd Okręgowy nie zgodził się ze skarżącym co do tego, że źródłem obowiązku alimentacyjnego była w stosunku do R.S. ugoda sądowa, ponieważ tego rodzaju stwierdzenia zabrakło w opisie czynu przypisanego skazanemu. Z opisu przypisanego czynu wynika zaś jednoznacznie, że R.S. przypisane zostało uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego wynikającego z ustawy, a nie z ugody zawartej przed Sądem Rejonowym w K., Wydział III Rodzinny i Nieletnich w dniu 2 lipca 2013 r. w sprawie o sygn. III RC (...) (k. 145 - 150).

Obecnie, kasację od powyższego postanowienia wniósł Minister Sprawiedliwości-Prokurator Generalny, który zarzucił rażące i mające istotny wpływ na treść postanowienia naruszenie przepisów prawa materialnego - art. 209 § 1 k.k., w brzmieniu obowiązującym od dnia 31 maja 2017 r. i art. 4 § 4 k.k., polegające na błędnym przyjęciu, że w wyniku nowelizacji art. 209 k.k., dokonanej na mocy ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2017 r., poz. 952) doszło do depenalizacji czynów polegających na uchylaniu się od obowiązku alimentacyjnego, w których opisie, jako źródło obowiązku alimentacyjnego wskazano jedynie ustawę, co doprowadziło do niezasadnego wydania

postanowienia stwierdzającego, iż prawomocne skazanie R.S. wyrokiem Sądu Rejonowego w K. z dnia 22 grudnia 2016 r., sygn. II K (...), uległo zatarciu z mocy prawa, podczas gdy w zakresie znamienia „obowiązku”, o którym mowa w przepisie art. 209 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 31 maja 2017 r., mieści się istnienie podstawy ustawowej, z której obowiązek ten wynika, a określenie jego wysokości orzeczeniem, ugodą zawartą przed Sądem albo innym organem albo inną umową, konkretyzuje jedynie wysokość tego obowiązku, mającego swoje pierwotne źródło w ustawie, co w stosunku do R.S. nastąpiło na podstawie ugody zawartej w dniu 2 lipca 2013 r. przed Sądem Rejonowym w K., Wydział III Rodzinny i Nieletnich w sprawie o sygn. III RC (...).

W oparciu o tak skonstruowany zarzut skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w K. oraz utrzymanego nim w mocy postanowienia Sądu I instancji.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja Ministra Sprawiedliwości-Prokuratora Generalnego wniesiona na niekorzyść skazanego R.S. okazała się zasadna, a zawarty w niej wniosek o uchylenie obu postanowień wydanych w tej sprawie, zasługiwał na uwzględnienie.

Postanowienie Sądu Okręgowego w K., podobnie jak i utrzymane nim w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w K. z dnia 26 lipca 2017 r., sygn. II K (...), są wadliwe, ponieważ zapadły z rażącym naruszeniem prawa materialnego wskazanym w zarzucie kasacji, co uzasadniało ich uchylenie.

W związku z nowelizacją prawa karnego materialnego dokonaną ustawą z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2017 r., poz. 952), która weszła w życie w dniu 31 maja 2017 r., karze z art. 209 § 1 k.k. podlega ten kto uchyla się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową, jeżeli łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące. Do dnia 31 maja 2017 r. omawiany przepis stanowił, że grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2, podlega ten,

kto uporczywie uchyla się od wykonania ciążącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych.

Zgodzić należy się ze stanowiskiem autora kasacji, iż porównanie treści normatywnej omawianego przepisu sprzed i po jego nowelizacji, nie może prowadzić do uznania, że uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego, gdy obowiązek ten wynika z ustawy, zostało z dniem 31 maja 2017 r. zdepenalizowane. Wprawdzie przepis art. 209 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 maja 2017 r. wprost odwoływał się do ustawy lub orzeczenia sądowego jako źródła obowiązku opieki przez łożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby, którego niewykonanie, w okolicznościach określonych tym przepisem dawało podstawę do przypisania popełnienia czynu zabronionego, to stan ten nie uległ zmianie po nowelizacji, albowiem w dalszym ciągu ustawa lub orzeczenie sądowe mogą być źródłem wymienionego w art. 209 § 1 k.k. obowiązku, i to samoistnym (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2019 r., II KK 233/18). Obecnie, niezbędne jest natomiast, aby obowiązek ten został dookreślony przez zindywidualizowanie podstawy (konkretny wyrok sądu, ugoda lub inna umowa) oraz przez sprecyzowanie wysokości świadczenia przysługującego osobie uprawnionej.

Obszernie w zakresie dekryminalizacji przestępstwa niealimentacji wypowiedział się Sąd Najwyższy w sprawie I KZP 10/17, podnosząc m.in. iż *„po dokonaniu zmian w art. 209 § 1 k.k. ustawodawca nie odwołuje się już do źródeł obowiązku alimentacyjnego (nie wskazuje ich w tym przepisie wprost), zastrzega jedynie, że obowiązek taki ma być określony co do jego wysokości w orzeczeniu sądowym, ugodzie zawartej przed sądem albo innym organem albo w innej umowie. Nie oznacza to jednak, że nastąpiła dekryminalizacja wszystkich zachowań polegających na niewykonywaniu obowiązku alimentacyjnego, którego źródłem jest ustawa. Częściowa dekryminalizacja nastąpiła jedynie w odniesieniu do takich zachowań sprawców, będących zobowiązanymi na podstawie ustawy do łożenia na utrzymanie osoby najbliższej, wobec których obowiązek alimentacyjny nie został określony co do jego wysokości w orzeczeniu sądu,*

ugodzie lub umowie. W pozostałej części, w odniesieniu do wynikającego z ustawy obowiązku alimentacyjnego, przestępność takich zachowań nie uległa zniesieniu” (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2018 r., LEX nr 2429615).

Odnosząc powyższe rozważania do rozpoznawanej sprawy stwierdzić należy, że na R.S. ciążył z mocy ustawy obowiązek łożenia na utrzymanie małoletniej córki M.S., czego nie czynił w okresie od lipca 2013 r. do listopada 2015 r. Obowiązek ten był skonkretyzowany co do wysokości i terminu płatności na podstawie ugody zawartej w dniu 2 lipca 2013 r. przed Sądem Rejonowym w K., Wydział III Rodzinny i Nieletnich w sprawie o sygn. III RC (...). W ugodzie tej określono wysokość alimentów na kwotę 500 zł; ustalono również, że ich płatność będzie dokonywana co miesiąc, do rąk B.N. - matki małoletniej M.S. do dnia 25 każdego kolejnego miesiąca, poczynając od dnia 1 lipca 2013 r. (k. 84).

W wyroku skazującym ustalono również, że takim zachowaniem oskarżony naraził swoją córkę na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, a w konsekwencji dopuścił się przestępstwa z art. 209 § 1 k.k.

Nie powinno budzić zatem wątpliwości, że realiach tej sprawy, wszystkie elementy przestępstwa określone zarówno w ustawie karnej obowiązującej poprzednio, jak i w treści art. 209 § 1 k.k. – przyjętej w wyniku nowelizacji tego przepisu, w wyniku zachowania R.S. zostały spełnione.

Powyższe nieodparcie prowadzi do konkluzji, wbrew stanowiskom Sądu Okręgowego w K. wyrażonym w zaskarżonym postanowieniu oraz Sądu Rejonowego w K., że wejście w życie omawianej nowelizacji nie skutkowało zaistnieniem przesłanek z art. 4 § 4 k.k. Odwołując się ponownie do postanowienia Sądu Najwyższego w sprawie I KZP 10/17, przypomnieć należy, że: *„W zakresie analizy przeprowadzanej na potrzeby art. 4 § 4 k.k. sąd nie dokonuje przy tym ponownego opisu czynu przypisanego ani jego kwalifikacji prawnej według nowej ustawy, nie modyfikuje także żadnych rozstrzygnięć w prawomocnym wyroku. Ustala jedynie, czy czyn objęty prawomocnym wyrokiem jest nadal czynem zabronionym pod groźbą kary w nowej ustawie. Ocena taka nie może jednak ograniczać się do analizy ustalonego w wyroku opisu czynu zabronionego, gdyż ten - siłą rzeczy - ma odpowiadać przepisowi karnemu sprzed jego zmiany. Uwzględnić musi całokształt czynu, który był przedmiotem osądu i przypisania*

przestępstwa. (...) opis czynu (...), zawarty w wyroku skazującym, musi więc odpowiadać znamionom określonym w art. 209 § 1 k.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji, a nie tym, które zostały wraz z nowelizacją do tego przepisu wprowadzone. Przepis art. 4 § 4 k.k. nakazuje jedynie ustalić, czy czyn objęty wyrokiem jest nadal czynem zabronionym pod groźbą kary. Porównaniu podlega więc nie zespół ustawowych znamion określony w obu ustawach, a to czy konkretne przestępstwo (rozumiane jako zachowanie będące zdarzeniem historycznym), którego dotyczy prawomocny wyrok, jest nadal zabronione przez ustawę, która weszła w życie po uprawomocnieniu się orzeczenia. Bez znaczenia pozostaje więc to, czy opis czynu przypisanego odpowiada znamionom typu czynu zabronionego określonym w nowej ustawie tak długo, jak długo konkretne zachowanie w całości realizuje znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary zawarte zarówno w starej jak i nowej ustawie.”

Przedstawione rozważania prowadzą do uznania, że podniesiony w kasacji zarzut obrazy art. 209 § 1 k.k. jest zasadny. Uchybienie to miało istotny wpływ na treść zaskarżonego postanowienia i utrzymanego nim w mocy postanowienia Sądu Rejonowego stwierdzającego zatarcie skazania wobec R.S..

Mając na uwadze powyższe okoliczności, należało uwzględnić wywiedzioną na niekorzyść skazanego kasację i uchylić zaskarżone postanowienie oraz utrzymane nim w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w K..

as